

HET VERHAAL VAN BELGIË

Leesexemplaar

Jos Vandervelden

HET VERHAAL VAN BELGIË

in 100 beslissende plekken

P E L C K M A N S

*'He feels the power of the past behind him.
He has the knowledge of the wind to guide him on.'*

Uit 'Listening Wind' – David Byrne

*'Well, we know where we're goin'. But we don't know where we've been.
And we know what we're knowin'. But we can't say what we've seen.'*

Uit 'Road to Nowhere' – David Byrne

Inhoud

Vooraf	17
1. De koning en zijn duivels college – 1825 Leuven – Pauscollege – Hogeschoolplein	21
2. Revolutie in de gevangenis – 1828 Brussel – Prins Albertkazerne – Karmelietenstraat	27
3. ‘Aux armes’ in de schouwburg – 1830 Brussel – De Muntschauwburg – Muntplein	33
4. Een nationale hymne tussen pot en pint – 1830 Brussel – Greepstraat	37
5. Het paleis der 1% van de natie – 1830 Brussel – Paleis der Natie – Wetstraat	43
6. De intocht van Zijne Hoogheid bij laagwater – 1831 De Panne – Monument van Leopold I – Zeedijk	49
7. Intrede in het onbehaaglijke paleis – 1931 Brussel – Koninklijk Paleis – Brederodestraat	55
8. Zondereigen, waar de Hollandse herovering van België had moeten beginnen – 1831 Zondereigen (Baarle-Hertog) – Oude Baan	59
9. Eindelijk, een grens en een feitelijke scheiding – 1844 Vaals (Nederland) – Vaalserberg – Viergrenzenweg	63

10. 'Un grand acte', de eerste politieke partij van het land – 1846
Brussel – Stadhuis – Grote Markt 69
11. De ellendige straatjongens van Brugge – 1847
Brugge – Ezelpoort 75
12. *'Risquons tout!'* De tragikomische invasie van België – 1850
Risquons-Tout (Moeskroen) – Rijselsteenweg 81
13. De gehate kloosterwet en het einde van het unionisme – 1857
Jemappes (Bergen) – Place de Jéricho 85
14. Een donkere decemberdag tijdens de kerkhovenoorlog – 1858
Gent – Wasstraat 91
15. Het kasteel dat het Antwerpse trauma wakker maakte – 1859
Antwerpen – Noordkasteel – Oosterweelsteenweg 95
16. 'De Schelde is vry' – 1863
Antwerpen – Het Steen – Steenplein 101
17. Ten oorlog in het Klein Seminarie – 1863
Mechelen – Middelbare school BimSem – Bleekstraat 107
18. De bijna-oorlog om de ijzeren weg naar Luxemburg – 1869
Sterpenich (Aarlen) – Sterpenich-Frontière – Rue du Duché 113
19. Van de burgerlijke stand van Molenbeek naar de eerste taalwet – 1873
Sint-Jans-Molenbeek – Gemeentehuis – Gemeenteplaats 119
20. De vervulling van de koloniale droom vanuit de achtertuin van het paleis – 1876
Brussel – Naamsestraat nr. 10 125
21. Het kadaver dat niet in het graf wilde – 1879
Brussel – Grote Tempel van de Cercle des Amis Philanthropes – Peterseliestraat 131
22. Het hotel dat oorlog en verzoening overleefde – 1883
Spa – Internat Le Britannique – Rue de la Sauvenière 137

23. **Heildronk op de partij voor de machtelozen – 1885**
Brussel – La Maison du Cygne – Grote Markt 141
24. **De explosie van woede in het verschrikkelijke jaar 1886 – 1886**
Jumet (Charleroi) – Château Baudoux – Rue des Hamendes 147
25. **De vijf doden van ‘den Bougie’ en het algemeen meervoudig stemrecht – 1893**
Borgerhout (Antwerpen) – Bleekhofstraat 153
26. **Een dissidente volkspartij opgericht in een herberg op het platteland – 1893**
Okegem (Ninove) – Jan Ockegemstraat 159
27. **Het mijndorp dat droomde van het einde van het kapitalisme – 1894**
Quaregnon – Rue de Monsville 165
28. **Verboden te betogen voor gelijkheid – 1897**
Brussel – Koninklijke Vlaamse Schouwburg – Lakensestraat 171
29. **De bijzonder korte regering van ‘Oooh Vandenpeereboom’ – 1899**
Anderlecht – Vandenpeereboomhuis – Dapperheidsplein 177
30. **Het eureka van Limburg en een regering in de put – 1901**
As – André Dumontmonument – Breeërweg 183
31. **Aan hen die vielen voor het algemeen stemrecht – 1902**
Leuven – Iers College – Janseniusstraat 189
32. **De mislukte koningsmoord in de Koningsstraat – 1902**
Brussel – Koningsstraat 195
33. **Een chalet in de achtertuin om een kolonie tachtig keer zo groot als België te besturen – 1908**
Brussel – Noorse chalet – Brederodestraat 201
34. **Het lotelingsysteem: afgeschaft in het Palmenpaviljoen van Laken – 1909**
Brussel – Paleis van Laken – Koninklijke Parklaan 207

35. De drie kraaiende hanen die het volk wakker maken – 1910 Antwerpen – Oudevaartplaats	211
36. Het jaar waarin er geen Belgen meer waren – 1912 Charleroi – Zénobe Gramme-gebouw – Boulevard Solvay	217
37. De eerste Duitse soldatenlarzen op Belgische grond – 1914 Gemmenich (Plombières) – Route des Trois Bornes	223
38. Regeren onder de Normandische zon – 1914 Sainte-Adresse (Frankrijk) – Le Nice Havrais – Place Frédérique Sauvage	229
39. Een pastorie als middelpunt van het vrije België – 1915 Houtem (Veurne) – Pastorie – Kerkhoek	235
40. Staatsgreep in het gotische kasteel – 1918 Loppem (Zedelgem) – Kasteel van Loppem – Steenbrugsestraat	241
41. De ontgoocheling in de spiegels van Versailles – 1919 Versailles (Frankrijk) – Paleis van Versailles	247
42. Een kasteelvrouw in het zwart als allereerste vrouwelijke burgemeester – 1921 Geluvelde (Zonnebeke) – Geluveldeplaats	253
43. De bezetter bezet – 1923 Duisburg (Duitsland) – Hochfelder Eisenbahnbrücke	259
44. De dag dat het licht uitging in de half-en-halfuniversiteit – 1923 Gent – Aula Academica – Voldersstraat	265
45. De gekerkerde heilige uit Leuven-Centraal – 1928 Leuven – Centrale gevangenis – Geldenaaksevest	271
46. Het huis van het volk, het plan van De Man en de Kerstmis van de hoop – 1933 Brussel – Zaveltoeren – Joseph Stevensstraat	277
47. De opruier-en-temmer en de Bank van den Arbeid – 1934 Gent – Sogent – Voldersstraat	283

48. **De dodelijke val van de koning-ridder – 1934**
 Marche-les-Dames (Namen) – Gedenkteken van Koning Albert I –
 Rue du Roi Chevalier 289
49. **Toen Vlaamse gezelligheid plaatsmaakte voor een gestrekte arm – 1935**
 Gooik (Pajottegem) – Kesterheide 295
50. **De Coup van Kortrijk – 1935**
 Kortrijk – De Patria – Grote Markt 301
51. **Dokter maakt politiek ziek – 1939**
 Astene (Deinze) – Villa Landing – Emile Clauslaan (N43) 307
52. **De val van het onoverwinnelijke Belgische fort aan de Maas – 1940**
 Eben-Emael (Bassenge) – Fort Eben-Emael – Rue du Fort 313
53. **Een koning en vier ministers in de nacht van Wijnendale – 1940**
 Wijnendale (Torhout) – Kasteel van Wijnendale – Oostendestraat 319
54. **Free Belgium, de Wetstraat in ballingschap – 1940**
 Londen (Groot-Brittannië) – Eaton Square 325
55. **Een clandestien comité in een pittoresk schildersdorp – 1941**
 Ohain (Lasne) – Place Communale nr. 17 331
56. **Verzet vanop de zolderkamer – 1942**
 Antwerpen – Cuylitsstraat nr. 31 337
57. **De gruwelkelders van de Gestapo – 1943**
 Elsene – Louizalaan nr. 453 343
58. **Het verhaal van ‘de 16’, het verhaal van Hubert Pierlot – 1944**
 Brussel – Kanselarij van de Eerste Minister – Wetstraat 16 347
59. **120 ton bankbiljetten om België te redden – 1944**
 Brussel – Nationale Bank – De Berlaimontlaan 353

60. **Verklikkers aan de executiepaal – 1944**
Sint-Gillis – Gevangenis van Sint-Gillis – Ducpétiauxlaan 359
61. **Het uur van de waarheid voor de koning aan een Oostenrijks meer – 1945**
Strobl (Oostenrijk) – Parkhotel Seethurn – Seethurnstrasse 365
62. **De Kolenslag van Achille Charbon, met dank aan Duitse krijgsgevangenen – 1945**
Lanklaar (Dilsen-Stokkem) – Nijverheidslaan 371
63. **De aanslag op de stenen inciviek – 1946**
Diksmuide – IJzertoren – IJzerdijk 377
64. **De geboorte van de Benelux en het einde van een historisch kasteel – 1948**
Houyet – Royal Golf Club du Château d'Ardenne 383
65. **Eindelijk vrouwenstemrecht, in grijze mantel en lichte jurk – 1949**
Brussel – Basisschool Henriette Dachsbeck – Rollebeekstraat 389
66. **De martelaars van de koningskwestie – 1950**
Grâce-Berleur (Grâce-Hollogne) – Café La Boule Rouge – Rue Jean Jaurès 395
67. **Een nutteloze politieke moord op een zachte zomeravond – 1950**
Seraing – Rue Julien Lahaut nr. 65 401
68. **De Mars op Brussel volgens Pietje de Leugenaar – 1955**
Brussel – Flageygebouw – Eugène Flageyplein 407
69. **Politiek in de cinema – 1955**
Antwerpen – Zaal Majestic – Carnotstraat 413
70. **La tragedia di Marcinelle – 1956**
Marcinelle (Charleroi) – Le Bois du Cazier – Rue du Cazier 419
71. **Europa en het Berlaymonster – 1958**
Brussel – Berlaymontgebouw – Wetstraat 425
72. **Een Belgische koning in het wit en een Congolese premier in het zwart – 1960**
Kinshasa (Congo) – Palais de la Nation – Avenue de Lemera 431

73. **Verbannen naar de gouden kooi van Argenteuil – 1960**
Waterloo – Kasteel van Argenteuil – Square d’Argenteuil 437
74. **De dodelijke clash aan het station van de vooruitgang – 1961**
Luik – Station Luik-Guillemins – Place de Guillemins 443
75. **De neergang van Wallonië – 1962**
Luik – Commissariat Police Liège Centre – Rue de la Régence 449
76. **Een taalcompromis dankzij een balsemend kasteel – 1963**
Oudergem – Hertoginnedal – Vorstlaan 455
77. **De steenkoolmijn die zo snel mogelijk vergeten moest worden – 1966**
Zwartberg (Genk) – Bedrijfszone-Noord – Marcel Habetslaan 461
78. **Leuven Vlaams, Leuven brandt – 1968**
Leuven – Universiteitshal KU Leuven – Oude Markt 467
79. **Leven in de brouwerij met een groene pater en een groene partij – 1970**
Viersel (Zandhoven) – Brouwerij van Viersel – Herentalsebaan 473
80. **De eerste weeën van de abortuswet begonnen in een
Naamse kraamkliniek – 1973**
Namen – Ancienne Maternité de Namur – Chaussée de Charleroi 477
81. **De Kaperberg, waar de bitterheid van de oorlog plaatsmaakte
voor ‘Gemütlichkeit’ – 1973**
Eupen – Rijksarchief van de Duitstalige Gemeenschap – Kaperberg nr. 8 481
82. **Toen de stop van Ternaaien de stop van de Belgische regering werd – 1974**
Ternaaien (Wezet) – Rue de Lanaye 487
83. **Taalstrijd aan het gemeentelijk loket – 1976**
Schaarbeek – Gemeentehuis – Collignonplein 493
84. **Grieks drama in het paleis van de graaf van Egmont – 1977**
Brussel – Egmontpaleis – Kleine Zavel 499

85. **Het discrete rendez-vous tussen de koning en de rebel – 1979**
Verviers – Rue D’Ensival 505
86. **De heksen van Komen – 1981**
Komen (Komen-Waasten) – Basisschool De Taalkoffer – Kastelenlaan 511
87. **De Vlaamse vlag op het plein van de Belgische martelaren – 1981**
Brussel – Zetel van de Vlaamse Regering – Martelaarsplein 517
88. **De bende van Poupehan of de mythe van Poupehan? – 1982**
Poupehan (Bouillon) 523
89. **De voetbalwedstrijd met enkel verliezers – 1985**
Brussel – Koning Boudewijnstadion – Marathonlaan 529
90. **Het catastrofale jaar 1985 – 1985**
Aalst – Delhaize – Parklaan 535
91. **Italiaanse pralines en het einde van de Oude Dame – 1988**
Brussel – Hoofdkantoor BNP Paribas Fortis – Koningsstraat nr. 20 541
92. **Het land ontwaakt zonder koning – 1990**
Brussel – Kasteel van Stuyvenberg – Abelenlaan 547
93. **De moord op de man die de doornen uit de rozen wilde halen – 1991**
Luik – Résidence La Colline – Avenue de l’Observatoire 553
94. **Het voorspel op Zwarte Zondag, live vanuit de parochiezaal – 1991**
Lint – Kerkplein 559
95. **Het kleine Élysée voor de schone slaapster – 1992**
Namen – L’Élysette – Rue Mazy 565
96. **Het corruptieschandaal dat de Belgische politiek tureluurs maakte – 1993**
Bierset (Grâce-Hollogne) – Leonardo Belgium – Rue de l’Aéroport 571
97. **De held van de natie, de antiheld van Bertrix – 1996**
Bertrix – Hôpital Psychiatrique La Clairière – Rue des Ardoisières 577

98. De vlucht van de eeuw en de boswachter van Herbeumont – 1998 Herbeumont – Forêt Domaniale d’Herbeumont – Grand Rue Straimont Gare	583
99. Hoe een makelaar in vet voor een unieke machtswissel zorgde – 1999 Grammene (Deinze) – Grijsbulckstraat	589
100. Het Lambermontakkoord, eindelijk eer voor een van de meest beslissende gebouwen van België – 2000 Brussel – Ambtswoning van de Eerste Minister – Lambermontstraat	595
Bibliografie	599

Vooraf

Dit boek vertelt het verhaal van België, een land dat bijna tweehonderd jaar op de teller heeft. Geschiedenis is doorgaans chronologie, zo is het ons ook op school aangeleerd. Na de Grieken kwamen de Romeinen en na de Oostenrijkers de Fransen. Iedereen die geschiedenis vertelt, scheidt orde in een waanzinnige mallemlen van feiten. Het gebruik van een tijdslijn is de meest eenvoudige en alledaagse manier om al die gebeurtenissen aan elkaar te rijgen. Maar het is lang niet altijd de meest verrijkende aanpak, en al evenmin de meest opwindende. In dit boek wordt het verhaal van België verteld aan de hand van plaatsen. Plekken die politiek beslissend zijn geweest, die macht en mens in dit land hebben geleid. Het parcours bestaat uit honderd plaatsen op de kaart van België, soms zelfs tot over de landsgrenzen. Waarom geografische locaties? Omdat ik vermoed dat ik aan een ongeneeslijke drang lijd om op elke plek in dit land te mijmeren over wie of wat er daar in andere tijden onder mijn voetzolen heeft gestaan. Op plaatsen waar het zichtbaar overvloeit van geschiedenis, maar evenzo daar waar het verleden is opgekuist en netjes droog gedweild.

Zo is dit boek een weloverwogen selectie geworden van honderd belangwekkende politieke scènes op evenveel plaatsen. Ik gooi het hoge woord er maar meteen uit. Canon! Neen, dit is geen canon. Of beter, dit boek wil beslist geen canon zijn maar is het – toegegeven – toch een heel klein beetje. Ik had een commissie van door mij bijzonder gerespecteerde geschiedkundige wijzen kunnen samenstellen, mij laten adviseren en een canondebat kunnen lanceren. Edoch, ik heb het erop gewaagd, mijn bescheidenheid afgeworpen en zelf de selectie en de inschatting gemaakt. De keuze is subjectief, maar – zonder pseudo-objectiviteit te willen suggereren – ik heb wel een aantal criteria gehanteerd.

In deze lijst van honderd moest elke plek geografisch te detecteren zijn, en tegelijk mocht ze maar één keer opduiken. Natuurlijk kan een politieke kroniek alleen al geschreven worden met alles wat ooit beslist is in het Brusselse parlement, en de luttele vierkante kilometers daarrond. Meer dan een blokje om hadden we in dit geval niet moeten gaan. Maar het land is nu eenmaal een pak groter, en zeker meer dan de politicus die met buishoed, later stropdas en nu loshangend hemd door de Wetstraat flaneert.

Iedere plaats moest ook voor een beslissend moment staan, een feit of gebeurtenis die politiek dingen heeft doen kantelen of versnellen. Soms is de plaats van wezenlijke betekenis, soms is ze niet meer dan een detail. Maar altijd hoort ze iets te vertellen over het geheel, over het land België als zodanig. Elke plek uit dit boek biedt de kans om context te geven, om de grote krachtlijnen uit het Belgische verleden te duiden. De anekdotiek van de plek is de aanzet van het grote verhaal.

Dit is een werk van reduceren en limiteren geweest, van snoeien en knotten. Bijna elk verhaal is een bibliotheek waard. Van sommige geschiedenissen zijn ook effectief hele bibliotheken bij elkaar geschreven. Meermaals heb ik mezelf aan de koord moeten leggen om dit verhaal van België te doen passen in een paar honderd bladzijden. Onverbidlijk heb ik fascinerende of pertinente aspecten moeten schrappen.

Dit had ook een heel andere lijst kunnen zijn. Fragmentarisch is ze eveneens. Lukraak schieten mij de plekken en momenten te binnen die er nog bij hadden gemogen, die ik het licht onder de zon niet heb kunnen gunnen. Ik troost me met het idee dat het u kan aanzetten om elders meer van deze verhalen te sprokkelen. Dat kan eenvoudigweg door de werken te raadplegen van de beste historici die ons land rijk is, of de beste journalistieke pennen. De bronnen van dit boek zijn dan ook de belangrijkste inzichten uit onderzoek van Belgische historici, aangevuld met belangwekkende journalistieke publicaties. Als ik hiermee nog maar een smaakmaker kan zijn voor al dit werk, ben ik al erg tevreden. Waarbij ik niet wil nalaten eer te betonen aan de lokale heemkundigen en archivariissen die eveneens hebben bijgedragen tot het reconstrueren van talloze lokale verhalen.

Op 4 oktober 1830 werd de Belgische onafhankelijkheid uitgeroepen. Maar zelfs een nationale geschiedenis begint niet op haar eerste dag. Dit verhaal van België begint in 1825 op een van die plekken die de trek in onafhankelijkheid hebben aangewakkerd. Precies tweehonderd jaar geleden dus, al is ook deze keuze enigszins arbitrair. Het had evengoed een andere plek kunnen zijn, want zelfs wie beweert dat het zaadje van België werd geplant door Clovis in het Doornik van de vijfde eeuw na Christus heeft een tikkeltje gelijk.

Eindigen doet de reis in het jaar 2000. Geschiedenis moet eerst rijpen, en zoals wijn liefst in een koele omgeving. Alles wat recenter is, is nog te verhit om met voldoende perspectief te overschouwen. Alleen voor de eenvoud zijn deze verhalen chronologisch geordend. Niets mag u echter weerhouden om te springen in de tijd, om even een paar decennia opzij te leggen en weer verder te gaan. Na elke episode in dit boek kan u in- en uitstappen. Op een moment van chagrijn mag u het zelfs van achteren naar voren lezen.

Tot slot, het is nooit mijn ambitie geweest om de grote polemische debatten rond België te beslechten. Dit boek wil in de eerste plaats met betekenisvolle verhalen tonen hoe België een brouwsel is geworden van zijn eigen geschiedenis, van wisselende krachtverhoudingen, van breuklijnen die kwamen en gingen, van onverwachte gebeurtenissen, van algemeen belang en eigenbelang, van het beste en slechtste dat in een mens naar boven komt, ja zelfs van het toeval. De democratie België zoals die door haar machthebbers werd uitgelijnd, met het volk als navigator, de ene keer in vooruit, dan weer in achteruit.

Leesexemplaar

De koning en zijn duivels college

*De botsing tussen koning Willem I
en de katholieken*

1825

Leuven – Pauscollege –
Hogeschoolplein

Op 4 oktober 1830 riep een revolutionaire voorlopige regering de onafhankelijkheid van België uit. Maar in de geschiedenis bestaat het nulpunt niet. België stond al veel langer in de stellingen, op verschillende momenten, op verschillende plaatsen. Alleen besepte koning Willem I dat veel te laat. Simpel ging het niet worden, dat wist hij wel toen hij op 16 maart 1815 soeverein vorst werd van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Hij had na de ondergang van Napoleon een land gekregen dat uitgedacht was door de grote mogendheden. Zij zouden over zijn schouder streng toekijken, opdat het een land van gelijkheid zou worden ondanks de diepgaande verschillen. Zo was het exact gestipuleerd op het Congres van Wenen. Voor de koning beloofde het permanent laveren te worden tussen het sceptische en protestantse noorden en het veeleisende katholieke zuiden. Daar kwam nog bij dat hij in het zuiden ook nog eens scheidsrechter moest spelen tussen twee grote politieke stromingen, die van de liberalen en de katholieken. Willem beoogde een hechte en centralistische staat met één gezag, één taal, één onderwijsvorm en één uniforme organisatie van kerken. Maar de koning verzuimde rekening te houden met de sentimenten van zijn volk, met de culturele identiteit die door de eeuwen was geworteld. Amper vijftien jaar zou zijn rijk verenigd blijven. Willem wilde wel, maar hij wilde te veel.

De 180 studenten die vandaag in het Pauscollege in Leuven resideren, hebben elke dag het genoegen te mogen studeren midden een stuk rijke geschiedenis. Wat ze vermoedelijk niet weten, is dat hun collegegebouw eens verguisd werd als een duivels college en meespeelde in een affaire die een brandversneller werd voor de Belgische Revolutie. Het gebouw aan het Hogeschoolplein is genoemd naar paus Adrianus VI, geboren als Adriaan Boeyens en de enige Nederlandse paus uit de geschiedenis. Na zijn overlijden in 1523 liet hij zijn Leuvense patriciërswooning na om er theologiestudenten in onder te brengen. Driehonderd jaar later kreeg koning Willem I het collegegebouw in het vizier. Napoleon had er een militair hospitaal van gemaakt en intussen was het gebouw ontaard in een casino met balzaal. De koning maakte er terug een college van, en niet zomaar één. Het Collegium Philosophicum dat hij in zijn troonrede van 1825 aankondigde moest een staatsseminarie worden dat voortaan de priesters van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden zou opleiden. Kandidaat-priesters gingen gevormd worden in de idealen van de Verlichting en ondergeschikt aan de burgerlijke machten. Daarop zou de overheid van dichtbij toekijken. Iedereen die een katholiek seminarie wilde volgen, moest eerst door het Leuvense filosofische college geraken. In één pennentrek zouden allerlei overbodig geworden kleinseminaries van de katholieke kerk gesloten worden. Niet veel later voegde Willem de daad bij het woord. Op 1 oktober 1825 opende het Collegium Philosophicum. Het pauselijk wapen van Adrianus VI boven de grote inkompoort werd vervangen door een gekroonde W. In één tijd ging het slot op tal van bestaande seminaries. Het katholieke establishment in het zuiden was in alle staten. Dit was een Collegium Diabolicum.

Niet dat godsdienst onbelangrijk was voor Willem. Het kon wel degelijk dienen als een middel om de goede zeden te beschermen, om het ontzag voor vorst en vaderland staande te houden en uiteindelijk om de eenheid van de nieuwe natie te bevorderen. In de ogen van de Hollandse koning moest er echter meer staatscontrole zijn op de godsdiensten. Hun traditionele rol in het onderwijs hoorde daarbij aan banden gelegd te worden. Maar de clerus in het katholieke zuiden verlangde net naar een terugkeer naar de vrome dagen van voor Napoleon. Het wantrouwen in een protestantse koning was torenhoog. De vrijheid van godsdienst in de nieuwe grondwet, waarbij alle godsdiensten gelijk werden behandeld, beloofde al niet veel goeds volgens de katholieken. In het zuiden wilden ze hoegenaamd niet op gelijke voet behandeld worden met de protestanten. Willems uitzonderlijke aandacht voor het onderwijs, in de praktijk een bijna-monopolie van de Kerk, zinde hen nog veel minder.

In het Leuvense Collegium voltooiden 227 leerling-priesters hun eerste jaar. Het overgrote deel kwam uit de meest zuidelijke en dus Waalse provincies. Aanvankelijk kregen ze de beschikking over één auditorium, maar spoedig werd een tweede zaal ingericht. Het les-pakket varieerde van taalonderricht en natuurwetenschappen tot kerkgeschiedenis en canoniek recht. Professoren en regenten werden noodgedwongen uit Duitsland, Nederland en het Groothertogdom Luxemburg gehaald, want de rooms-katholieken in het koninkrijk weigerden elke medewerking. Ouders werden afgeschrikt, leerlingen afgedreigd met een verbod op het priesterambt. De beter gefortuneerden stuurden hun kinderen dan maar naar seminaries in Frankrijk en Italië. Eind 1825 gaf het Collegium aanleiding tot een uiterst rumoerig debat in de Tweede Kamer in Den Haag. De bijeenkomst was zodanig uit de hand gelopen dat de vergadering zich voornam in het vervolg geen godgeleerde discussies meer te houden. Duidelijk werd dat de katholieken niet bereid waren zich neer te leggen bij het bestaan van het Collegium. Intussen had het dispuut ook het Vaticaan bereikt. In juni 1827 werd alsnog een concordaat gesloten tussen de Kerk en het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Er kwamen enkele nieuwe bisdommen en de koning kreeg voortaan een stem bij de benoeming van bisschoppen. Maar vooral, het Collegium in Leuven zou niet langer een verplichting zijn. De bisdommen mochten opnieuw hun eigen seminaries openen. Het akkoord kwam Willem ditmaal op zware kritiek uit het noorden te staan. Zo fel dat de koning door zijn minister van Binnenlandse Zaken Pierre Van Gobbelschroy een dubieuze circulaire liet versturen waaruit moest blijken dat het Collegium wel degelijk bestaansrecht bleef hebben. Maar de doodsteek was finaal toegebracht. In januari 1830 werden de laatste lessen gegeven in het Pauscollege en niet veel later werd het Collegium Philosophicum officieel opgeheven. De deuren van de kleine seminaries waren intussen weer geopend door de bisschoppen. 'Dien hatelyken twistappel is aen de kant gezet', schreef het zegendierende katholieke dagblad *Den Vaderlander*.

Spotprent nadat de verplichting om het Collegium Philosophicum te volgen werd opgeheven. Seminaristen haasten zich weg uit het Pauscollege.

Bron: *Wikimedia Commons*

De Nederlandse historicus en biograaf Jeroen Koch typeerde Willem I als een vorstelijk absolutist met een noordelijke arrogantie en een onstuitbare drang om de samenleving te ordenen. Hij was eigengereid maar geen doorbijter. Telkens beet hij zich vast maar capituleerde daarna weer. De spagaat tussen noord en zuid was hem te groot. Niet alleen de botsing met de katholieken, maar ook de tanende economie, een belastingverhoging en zijn mislukte poging om het Nederlands door te duwen als bestuurstaal braken hem zuur op. De wrevelf in het zuiden bleef groeien. Lang leek Willem nog het vertrouwen te hebben van de liberalen in de steden: advocaten, journalisten, groothandelaars en industriëlen. Maar een nieuwe generatie liberalen nam niet langer genoegen met loyaliteit en dweepte met parlementaire democratie, persvrijheid en andere burgerrechten. Zo iemand was Louis De Potter, een geduchte journalist die na het concordaat in de *Courrier des Pays-Bas* de koning had beschuldigd van hypocrisie en verraad. Terwijl die koning net een objectieve bondgenoot had kunnen zijn in de liberale

strijd tegen de macht van de clerus. De genadeslag voor Willem zou daarna de groeiende toenadering worden tussen katholieken en liberalen met een politiek verbond als uitvloeisel. Van nu af aan heette het credo in de zuidelijke provincies: *‘L’union fait la force.’*

Na de Belgische Revolutie kreeg het Pauscollege een militaire bestemming en was het zelfs een tijdlang een kruitmagazijn. In 1835 werd het opnieuw een studentenresidentie en gingen de collegezalen weer open. De bij het Pauscollege aanleunende aula’s die indertijd voor het Collegium Philosophicum werden opgericht, doen tot vandaag dienst voor onderwijs en congressen. Het college heeft recent aan de binnenzijde een ingrijpende renovatie en modernisering ondergaan. Hier en daar zijn belangrijke historische elementen uitdrukkelijk bewaard gebleven. De historische klasse zit echter vooral aan de buitenzijde met de vier vleugels die de vredige binnenplaats met centrale doorgang omsluiten. Sinds 2021 mogen nu zelfs vrouwelijke studenten een kamer huren. Boven de imposante boogpoort aan de zijde van het Hogeschoolplein staat in gouden letters het cijfer 1523, het overlijdensjaar van Adrianus VI. Het pontificaat van deze enige paus uit de Lage Landen duurde amper een jaar en twee weken.

Leesexemplaar

Revolutie in de gevangenis

*Liberale revolutionairen en de roep
om onafhankelijkheid*

1828

Brussel – Prins Albertkazerne –
Karmelietenstraat

Wat symboliseert beter de kiem van een naar onafhankelijkheid verlangend land dan een gevangenis? In België lag die in de aloude Karmelietenstraat in Brussel, tussen de achterkant van het Koninklijk Paleis en de Kleine Zavel. In een kleine cel werd in 1828 een revolutionair opgesloten die droomde van vrijheid en gelijkheid. Zijn identiteit klonk edel en voornaam, Louis de Potter de Droogwalle. Maar hij had lak aan zijn adellijke afkomst en wilde doodgewoon Louis De Potter heten.

Het is buitengewoon hoeveel geschiedenis ligt samengebald in de Karmelietenstraat. Hier lag in de zestiende eeuw het Hof van Culemborg, het gebouw waar opstandige geuzen bij pot en pint samenzwoeren tegen de Spaanse overheersers. Op dezelfde plek liet de hertog van Alva een vervloekingszuil optrekken nadat hij het hof met de grond had laten gelijkmaken en de geuzenopstand neergeslagen. Daarna lieten de vrome aartshertogen Albrecht en Isabella de rust en rede weerkeren met de bouw van een klooster voor de Ongeschoeide Karmelieten. Begin negentiende eeuw maakte de straat zich op voor alweer een nieuw verhaal, dat van 'Huis van burgerlijke en militaire verzekering', een nieuwe en moderne mannengevangenis. De volksmond maakte er de 'Karmelietengevangenis' van, of de 'Kleine Karmeliet'. Al hadden de Fransen de bouw in gang gestoken, de celdeuren openden pas in 1816 onder de heerschappij van Willem I, koning der Nederlanden.

Goed tien jaar later was de legitimiteit van het regime van de zelfgenoegzame koning Willem I in het zuiden van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden op een dieptepunt beland. Een economische crisis en enkele slechte oogsten bespoedigden het verlies aan geloof in de eigenmachtige en afwezige koning. Op het platteland werden de onpopulaire belastingen op graan en slachtvee gehekeld. In de steden met hun forse demografische groei stokte de industrie en rees het proletarisch verzet. De katholieken vergaven het de protestantse koning niet dat hij de hun door Napoleon ontfutselde voorkeurspositie niet had willen terugschikken. Bij de liberalen dweepte intussen een nieuwe generatie jonge intellectuelen met verfrissende ideeën over democratische vertegenwoordiging. Dat verleidelijke gedachtegoed was al flink aan het opkoken bij de grote Franse zuiderbuur, waar koning Karel X in 1830 van zijn troon zou worden gestoten om plaats te ruimen voor een grondwettelijke monarchie rond Lodewijk Filips. De levendige Franse gemeenschap in Brussel liet trouwens geen moment voorbijgaan om het revolutionaire vuur bij Belgische opposanten aan te porren.

Louis De Potter maakte als journalist furore bij de *Courrier des Pays-Bas*, een kritische maar aanvankelijk nog regeringsgezinde krant. Hij had uitgesproken liberale en republikeinse ideeën, was antiklerikaal en francofiel, ondanks zijn Vlaamse afkomst. Aan zijn adellijke familie wilde hij zo weinig mogelijk herinnerd worden. De Potter had een scherpe pen en die werd alsmat scherpere naarmate de *Courrier* zich ontpopte als zuidelijke oppositiekrant

tegen Willem I. De impact van de drukkunst was enorm gegroeid, nu kranten steeds beter beschikbaar waren bij alle lagen van de bevolking, en pamfletten, affiches, spotprenten en schotschriften snel en goedkoop verspreid konden worden. Met zijn radicale artikels riep De Potter liberalen en katholieken in het zuiden op om de oppositie te bundelen en zich te verenigen tegen Willem I. De onmogelijk geachte unie, het monsterverbond, voltrok zich en De Potter was vanaf dan vijand nummer één van het Hollandse bestuur.

Op 15 november 1928 stuurde de in Brussel dominante minister van Justitie Cornelis Felix van Maanen een arrestatiebevel uit. De uit het noorden van Nederland afkomstige Van Maanen wilde door een voorbeeld te stellen een einde maken aan de oppositiepers. Op verdenking van samenzwering tegen de staat werd Louis De Potter veroordeeld tot achttien maanden gevangenis en duizend gulden boete. Daaraan was een spectaculair politiek proces voorafgegaan in de Brusselse rechtbank op de Grote Zavel. De dissidente journalist liet zich bijstaan door jonge liberale advocaten en maakte van de rechtszaal een kansel om zijn politieke ideeën te ventileren. Medestanders scandeerden 'Leve De Potter' en 'Weg met Van Maanen', terwijl De Potter door gendarmes naar de Karmelietengevangenis werd begeleid. Hun woede lieten ze horen voor het burgerhuis van Van Maanen, dat op een boogscheut van de gevangenis lag.

Het Hollands bestuur had van De Potter een politieke gevangene met de status van martelaar gemaakt. Hadden de Hollanders dat beseft, dan hadden ze de nieuwe volksheld gedurende zijn gevangenschap nooit een uitzonderingsregime gegund. In de Karmelietengevangenis mocht De Potter ongemoeid bezoek ontvangen. Zijn vrouw en moeder kwamen dagelijks op bezoek. Vermoedelijk verwekte hij zelfs zijn tweede kind in de cel. Journalisten en oppositiefiguren wipten geregeld binnen. Ze gaven hem schrijfgierief zodat hij aan zijn kleine tafeltje naast de kachel ongehinderd pamfletten kon blijven schrijven en publiceren. Terwijl buiten het revolutionaire vuur smeulde, kon De Potter zo de inspirator van de oppositie blijven. In zijn beruchte 'Brieven van Demofiel' pleitte hij inmiddels openlijk voor onafhankelijkheid. Het werd Van Maanen te veel. Hij liet de lastige gevangene in de isoleercel gooien en bracht hem daarna opnieuw voor het hof van assisen. Op 30 april 1830 werd De Potter voor acht jaar verbannen wegens het oproepen tot opstand. Terwijl Van Maanen hem met een smaadcampagne in diskrediet trachtte te brengen, trok De Potter via een omweg door Zwitserland naar het al even opstandige Parijs.

Louis De Potter in zijn cel in de gevangenis.

Bron: Rijksmuseum Nederland

In de septemberdagen van 1830 voltrok de Belgische Revolutie zich in afwezigheid van Louis De Potter. Maar zijn terugkeer op 27 september werd een zegetocht. Op de Brusselse Grote Markt werd hij op de schouders rondgedragen en voor zijn speech op het bordes van het stadhuis kreeg hij een wilde ovatie. De Potter kon meteen aan de slag als kernlid binnen het Centraal Comité van de voorlopige regering. Op 10 november kreeg hij de eer om de openingstoespraak van de eerste zitting van het Nationaal Congres te mogen voordragen. Het was een tekst vol voornemens voor democratische vrijheden waar De Potter sterk zijn stempel op had kunnen drukken. Maar daarmee was de politieke carrière van de man ook zo goed als ten einde. De Potter – hij voelde zich nog steeds volbloed republikeins – botste met zijn aanvankelijke bondgenoten, die hem zijn populariteit niet gunden. De totale breuk volgde. Alexandre Gendebien, de liberale advocaat die hem in de rechtbank nog verdedigd had, werd zijn heftigste tegenstander. Hij had voor ons niet meer waarde dan een vlag, liet Gendebien optekenen. Geen zes weken had de totaal geïsoleerd geraakte De Potter deelgenomen aan het Belgisch bestuur, toen hij op 13 november uit het Voorlopig Bewind stapte. Volkomen ontgoocheld in de nieuwe natiestaat trok hij naar Frankrijk. Hij zou zijn leven lang blijven schrijven, socialistische ideeën genegen worden en zelfs weer verlangen naar een hereniging met Nederland. De Potter weggeven uit de officiële iconografie van de nieuwe staat ging niet meer. In de meeste regeringsportretten werd de in ongenade gevallen man dan maar verdoken afgebeeld, nors en onsympathiek.

De Potter is lang de vergeten held van de Belgische Revolutie genoemd. Maar in de recente geschiedschrijving mag hij steevast op meer dan één pagina rekenen. De romantiek in zijn verhaal van opkomst en ondergang zal daar zeker bij geholpen hebben. Over het belang van De Potter voor de Belgische Revolutie zijn historici evenmin uitgepraat. Voor historicus Rolf Falter was De Potter ‘nooit meer dan een schrijftafelrevolutionair’. Henri Pirenne was dan weer vleiend in zijn befaamde meerdelige *Histoire de Belgique*. Pirenne beschreef De Potter als de man ‘voor wie democratie pas genoeg was als vrijheid de inleiding was op economische gelijkheid, de andersdenkende die doorzag hoe revoluties steeds weer werden ingepalmd door een “modderig bourgeoisie”.’

De Karmelietengevangenis telde naast De Potter nog meer notoire gevangenen. De Franse dichter Paul Verlaine werd er opgesloten nadat hij na een verboden romance in een Brussels hotel met een pistool op Arthur Rimbaud had geschoten. Ook Édouard Ducpétiaux leerde hier als schrijvende revolutionair het harde bajasleven kennen. Ducpétiaux schopte het later tot Algemeen Inspecteur van het Gevangeniswezen en humaniseerde de Belgische gevangenen. Aan het einde van de negentiende eeuw werd de oude gevangenis vervangen door een moderne inrichting in Sint-Gillis, die tot vandaag nog altijd in bedrijf is. Op de plaats van

de Karmelietengevangenis kreeg het Belgisch leger een stek met een reusachtig gebouwencomplex in neoclassicistische stijl. Met goedkeuring van koning Leopold II werd het geheel 'Prins Albertkazerne' gedoopt, genoemd naar zijn favoriete neef en troonopvolger. Tijdens de Eerste Wereldoorlog zouden naar schatting 1.600 grenadiers die in deze kazerne hun opleiding genoten, sneuvelen aan het front. De militaire aanwezigheid werd geleidelijk een anomalie in Brussel en vanaf de jaren zeventig van de twintigste eeuw begon de ontmanteling van de kazerne. Een groot deel van het terrein gaat intussen naar woningen en kantoren. In het voorgebouw achter de nog altijd indrukwekkende kazernepoort is nog steeds de militaire privéclub Prince Albert gevestigd.

Leesexemplaar

‘Aux armes’ in de schouwburg

De Belgische Revolutie

1830

Brussel – De Muntchouwborg –
Muntplein

De Belgische Revolutie had geen opera nodig om los te barsten, maar *De stomme van Portici* heeft wel een handje geholpen. De opvoering van het stuk op 25 augustus 1830 in de Brusselse Muntchouwburg was de brandversneller die veertig dagen later zou uitmonden in de onafhankelijke staat België. Er was geen weg meer terug nadat de zaal bij de vierde akte in lichterlaaie stond, en het tumult een uitweg vond naar het Muntplein. Van revolutionair animo is vandaag niets meer te merken op deze plek van vluchtige passage en weinig respijt. Gelukkig blijft het sierlijke, witte Muntgebouw met zijn imposante portiek het oog vangen. Samen met het fronton en enkele buitenmuren is het portiek nog het enige resterende stuk dat de smaak van de revolutie heeft geproefd. De Muntchouwburg onderging sindsdien talrijke transformaties, waarvan de meest ingrijpende de wederopbouw was na een verwoestende brand in 1855. Het gebouw dat in 1830 het decor van de revolutie werd, was toen nog pril. De Franse heersers hadden de oude schouwburg gesloopt, van de lege plek een plein gemaakt en daarnaast de bouw gestart van een moderne zaal voor tweeduizend theaterbezoekers. Onder Hollands bestuur was de Munt een populaire trekpleister te midden van een bruisende uitgaansbuurt. Opera was volksvermaak, waarbij werd gejoeld, gezongen en gescandeerd, met de gefortuneerden in de loges, de minder gefortuneerden op de staanplaatsen en de havelozen buiten op het plein om een snipper van het spektakel te kunnen opvangen.

De stomme van Portici was een spektakelstuk van de Franse componist Daniel Auber, dat eerst was opgevoerd in de Opera van Parijs en daarna in heel Europa furore maakte. Deze *grand opéra* in vijf akten grossierde in alles wat een publiek uit de bol deed gaan: uitgelaten aria's en duetten, groot orkest en koor, massascènes, weelderige kostuums, speciale effecten, pseudo-historische tragedie en een hartverscheurende finale. Portici is het stadje aan de voet van de legendarische vulkaan Vesuvius, dicht bij Napels, waar de doofstomme Fenella woonde, samen met haar broer, de jonge visser Masaniello. Als Fenella wordt misbruikt door de zoon van de Spaanse onderkoning van Napels, organiseert Masaniello een volksoptocht van Napolitaanse vissers tegen het Spaanse gezag. In de vierde akte krijgt het publiek te zien hoe de opstandige helden triomferen, tot het verhaal een dramatische wending neemt en het hoofdpersonage Fenella een einde aan haar leven maakt door zich in de Vesuvius te storten.

In de cruciale vierde akte komt het verzet tot een orgelpunt. Masaniello en zijn vriend Pietro zweren het juk van de overheersers omver te werpen en samen zetten ze het krijgsvolke duet 'Amour sacré de la patrie' in. Precies dit moment had het operapubliek al in vele Europese zalen in vervoering gebracht en had het stuk een te duchten reputatie gegeven. Tijdens verschillende voorgaande opvoeringen in de Muntchouwburg was luidkeels protest te horen tegen het Hollands bestuur, zodanig dat zelfs een verbod werd overwogen. Uit vrees dat zulke ingreep tot nog meer oproer zou leiden, kreeg de opvoering van 25 augustus nog een kans.

Infanteristen werden in de kazernes in paraatheid gehouden en enkele ordebewakers hielden de wacht in de zaal.

Van wat er zich die avond in de zaal afspeelde bestaan dozijnen lezingen. Er waren geen camera's, geen fototoestellen, geen opnameapparatuur, zelfs geen directe getuigenverslagen. Maar de aantrekkelijkste versie is die waarin de tenor Jean-François Lefeuvre, die de rol van Masaniello vertolkte, zich tijdens het zingen van 'Amour sacré de la patrie' zodanig liet opzwepen dat hij van het libretto afweek en de woorden 'Aux armes' riep. Waarna de hel losbarstte, de laatste akte niet meer voltooid kon worden, de brandschermen werden neergelaten en het opgewonden publiek naar het intussen volgelopen Muntplein stroomde. Wat volgde was een nacht van rellen en plunderingen. Opstandelingen trokken in groepjes door de Brusselse straten en vergaarden aanhang in de herbergen van de volkswijken. Huizen van gezagsdragers en kantoren van de regeringsgezinde pers werden vernield, voedingswinkels maar ook wapenwinkels leeggeroofd. De ordediensten waren onvoorbereid, het leger reageerde besluiteloos en de schutterij was weinig gedisciplineerd. De burgerij vreesde anarchie en richtte de volgende dag in allerijl een Burgerwacht op om met geweld de opstandelingen te ontwapenen. Het zou deze extralegale burgerlijke macht worden die niet alleen de orde ging herstellen, maar de politieke verhoudingen in Brussel deed kantelen en het burgerlijk verzet tegen koning Willem I organiseerde. Ze zou het begin worden van het Voorlopig Bewind dat een maand later de macht veroverde.

Dat een artistiek werk dergelijk politiek effect heeft, is uitzonderlijk. Zeker met een opera zal het niet nog een tweede keer gebeuren. Maar was wat zich in de Muntchouwburg afspeelde een spontaan protest? Of was het een slim geregisseerde en geplande opstand? Historici zijn het er nooit helemaal over eens geworden. Geruchten over opposanten uit de burgerij die het volk in hun herbergen aanstookten, knokploegen organiseerden en zelfs geld toestopten om te revolteren, zijn hardnekkig blijven circuleren. Van een georganiseerde staatsgreep bestaat echter geen enkel bewijs. Nooit werd de actie van 25 augustus opgeëist. In wezen was ze waarschijnlijk een onvermijdelijke escalatie, waarna de lont ontbrandde in het kruitvat België.

Leesexemplaar

Een nationale hymne tussen pot en pint

Een nieuwe nationale hymne

1830

Brussel – Greepstraat

De Belgische Grondwet die op 7 februari 1831 werd aangenomen, legde de kleuren van de Belgische vlag vast, zo ook de Belgische leeuw als rijkswapen en 'Eendracht maakt macht' als kenspreuk. De nood aan nationale symbolen was hoog. Zoals elke natiestaat moest ook België zijn bestaansrecht dik in de verf zetten. Van een nationale hymne waarmee andere landen pronkten was in de nieuwbakken grondwet nog geen spoor. De hymne is er desondanks gekomen. Al is ze nooit in de grondwet geraakt en is er zelfs geen officiële versie in het *Staatsblad* gepubliceerd. Waarschijnlijk heeft alles te maken met de rommelige geschiedenis van de *Brabançonne*, het lied dat het uiteindelijk tot volkslied schopte. Het zou niet meer dan een stadslegende kunnen zijn, dat het Belgisch volkslied tussen pot en pint is ontstaan. En dan nog in een land waar de pint met schuimkraag al evenzeer tot nationaal symbool is verheven. Het is schier onmogelijk om de wordingsgeschiedenis van de *Brabançonne* foutloos te reconstrueren. Daarvoor verschillen de versies te veel. Hoe dan ook, altijd keren drie namen terug, die van de Franse toneelspeler Jenneval, die van componist en operazanger Frans Van Campenhout en de naam van een Brussels café, L'Aigle d'Or.

Zo goed als zeker heeft een café annex eetgelegenheid een sleutelrol gespeeld in het ontstaan van het Belgisch volkslied. L'Aigle d'Or was een estaminet in de Brusselse Greepstraat, in de oude wijk die later de naam Ilot Sacré kreeg: waar in gangen en steegjes de cafés, restaurants en hotels tegen elkaar leunden, de hoofdstedelijke commerce nooit stilstond en de beenhouders hun onfris slachtwerk in het openbaar bedreven. Midden in de altijd geanimeerde wijk lag ook de Muntschouwburg, die een onvermoede rol zou spelen in de Belgische onafhankelijkheidsstrijd. De oorspronkelijke tekst van de *Brabançonne* is van de hand van Jenneval, artiestennaam van de Franse acteur en dichter Louis Alexandre Dechet. In 1928 strandde hij in Brussel en stond onder meer op de planken van de Muntschouwburg. Helemaal begeistert door de revolutionaire wind die door Brussel blies, schreef hij het strijddedicht 'Dignes les enfants de la Belgique'. Enkele dagen eerder, op 25 augustus 1830, had de opvoering van de opera *De stomme van Portici* in de Muntschouwburg tot rellen geleid. Brussel stond op zijn kop en Jenneval eiste op zijn eigen manier, met strijdlustige poëzie, meer rechten voor de Belgen. Naarmate het vuur in Brussel aanwakkerde herschreef hij zijn stuk tot het ondubbelzinnig op onafhankelijkheid aanstuurde. In Brussel lag intussen de markt voor revolutionaire strijdliederen open. En dat begreep het commerciële instinct van uitgever Jean-Joseph Jorez maar al te goed. Stante pede drukte en verspreidde hij Jennevals werkstuk.

Maar een tekst krijgt pas echt dynamiek als hij gezongen kan worden. Dat wist Frans Van Campenhout toen hij Jenneval en enkele patriottische kompanen de tekst op café hoorde declameren. Van Campenhout had als tenor en componist de top bereikt in het buitenland en was terug naar zijn geboortestad Brussel gekeerd om te rentenieren. Begeesterd door de revolutiedagen en opgetogen over Jennevals bevolgen gedicht besloot hij er muziek bij te

schrijven. En dan ging het snel. Op 12 september klonk het nieuwe lied al als toegift bij de heropening van de Muntchouwborg. Maar het was op 28 september dat – opnieuw volgens de overlevering – Van Campenhout op een tafel kroop in een volgepakte Aigle d'Or. Daar hief hij zijn lied aan, dat luid werd meegebruld door uitgelaten patriotten en ter plekke tot nationaal volkslied werd verheven. In de volgende weken werd het lied in drukvorm verspreid, aanvankelijk met de titel *La Bruxelloise*. Zo verwees het naar die andere indrukwekkende hymne, de *Marseillaise*. Maar *La Bruxelloise* bestond reeds als gepubliceerd lied. Het werd dan maar *La Brabançonne*, naar de provincie waar het rebelse vuur was ontvlamd.

Schoolplaat met Frans Van Campenhout die de *Brabançonne* zingt in L'Aigle d'Or.

Bron: *De School van Toen* vzw

Jenneval had zich intussen zo laten meezuigen door het oproer dat hij de wapens opnam. Op 19 oktober sneuvelde hij in de omgeving van Lier, getroffen door een kogel van een zich terugtrekkend Hollands bataljon. Frans Van Campenhout verging het een stuk beter. Hij blies zijn zangcarrière nieuw leven in met een repertoire van patriottische liederen en cultiveerde zijn imago als held van de nieuwe natie. In augustus 1832 werd de *Brabançonne* op het kasteel van Laken opgevoerd door het amateurorkest Grande Harmonie, en voor het eerst aange-

kondigd als *'chant national'*. Het lied zocht zijn weg door het nieuwe België en werd in 1860 opgefrist. De negatieve passages over Nederland werden geschrapt, en een stukje royalisme binnengehaald met de regel 'voor vorst, voor vrijheid en voor recht'. De nieuwe tekst droeg de handtekening van *'un vieux patriote'*. Snel bleek dat de patriot niemand minder was dan de eerste minister van het land, Charles Rogier. Toch merkwaardig, net zoals de oorspronkelijke auteur Jenneval was ook hij in Frankrijk geboren. In 1921 beperkte een rondzendbrief van het ministerie van Binnenlandse Zaken de ellenlange tekst van Rogier. Enkel de vierde strofe mocht voortaan als nationale hymne gebruikt worden. Precies zeventien jaar later kreeg ook een Nederlandstalige vertaling de goedkeuring.

Zolang België bestaat zal de *Brabançonne* bestaan, en geen dag langer. Een populaire meezinger is het nooit geworden. Leopold II zou ooit schamper hebben gezegd: wie het volkslied overleeft, kan alles aan. De *Brabançonne* is nauwelijks uit het hoofd te leren, heeft weinig emotionele kracht en is moeilijk zingbaar, al zeker niet uit volle borst. Vraag het maar aan de nationale voetbalploeg en al die andere sportlui die niet veel verder komen dan wat melodius gemompel. De Brusselse Greepstraat, waar de *Brabançonne* de soundtrack werd van de revolutiedagen van 1830, is al die tijd een levendige straat gebleven. Hoewel zo vaak opgekalefaterd geven de negentiende-eeuwse panden nog altijd onderdak aan winkels, cafés en restaurants. L'Aigle d'Or droeg in zijn hoogdagen het huisnummer 41. Nu hangt het nummerplaatje aan de muur van een winkel met Brusselse wafels – voor de toeristen: *Belgian waffles*.

Leesexemplaar

Het paleis der 1% van de natie

*Het Paleis der Natie, het Nationaal Congres
en de Belgische Grondwet*

1830

Brussel – Paleis der Natie –
Wetstraat

Het Paleis der Natie in de Brusselse Wetstraat is tot vandaag de zetel van het Federaal Parlement van België. Het paleis kreeg zijn naam van het Voorlopig Bewind dat in 1830 de macht had gegrepen in België. De revolutionaire interim-regering had na het verdrijven van de Hollanders prompt haar intrek genomen in het gebouw. Terwijl in de leeszaal de regering haar eerste bestuursdaden stelde, onderging de halfronde plenumzaal die het Hollandse bestuur voor zijn Staten-Generaal had laten ontwerpen inderhaast de nodige herschikkingen. De troon van koning Willem I werd gedumpt en vervangen door een spreekgestoelte en voorzittersbureau. De Belgische leeuw kwam in de plaats van de Hollandse wapens en twee fonkelnieuwe driekleurige vlaggen smukten het half rond op. Op woensdag 10 november 1830 was het Paleis der Natie klaar voor de roemrijkste dag uit zijn geschiedenis, die van de eerste zitting van het Nationaal Congres, het begin van een verkozen parlement als het sluitstuk van het nieuwe België.

Buiten was een massa volk toegestroomd, defileerden de infanterie en jagers te paard, luidden de klokken en klonk een salvo van 21 kanonschoten. Het was middag toen voorzitter en oudste lid Jean-François Gendebien in het Frans de zitting opende met de woorden: *Le Congrès National s'installe au nom du peuple Belge.* Daarmee was na het uitroepen van de onafhankelijkheid op 4 oktober opnieuw een cruciale stap gezet. Het land had nu een constituante die de nieuwe grondwet kon voorbereiden en stemmen. Daarna zou ze een koning kiezen en de monarchie tot stand brengen.

Sinds de Hollandse troepen van prins Frederik Brussel op 27 september hadden verlaten, hadden de revolutionairen de machtswissel razendsnel voltrokken. In *De constructie van België* schrijft historica Els Witte over de 'koortsachtige bedrijvigheid' van de eerste dagen, 'goed georganiseerd, een bijzonder snel tempo, met de nodige vastberadenheid en kracht en met voldoende oog voor de opbouw van hun machtsbasis'. Dat was vooral het werk van de kern van het Voorlopig Bewind. De revolutionairen van het eerste uur Alexandre Gendebien, Sylvain Van de Weyer, Charles Rogier, Felix de Mérode en Louis De Potter vormden het Centraal Comité en hielden elke dag ruggespraak in de leeszaal van het Paleis der Natie. De besloten groep richtte bestuurlijke comités op voor deeldomeinen zoals justitie, defensie en binnenlandse zaken. Gerecht en administratie maakten een doorstart en de Société Generale bood de noodzakelijke hulp om de financiën op orde te brengen. Nieuwe gouverneurs en commissarissen werden aangesteld, terwijl orangisten uit bestuursfuncties werden weggezuiverd. Al meteen werden gemeenteraadsverkiezingen afgekondigd, vooral om lokaal zo snel mogelijk de Hollandse invloeden uit te schakelen. Met enkele belastingverlagingen en een vermindering van de tolrechten kreeg het grote publiek waar het al zolang om gevraagd had. Een grondwetscommissie ging aan het werk om de nieuwe grondwettelijke structuur van het land uit te tekenen. Per decreet werd ten slotte de verkiezing van het Congrès National of Nationaal Congres uitgeschreven, een naam die refereerde aan de Verenigde Staten.

Bij de eerste congreszitting van 10 november telde de griffier 152 aanwezigen op een totaal van 200 verkozenen: van de abt Bernard Bouckaert uit Ieper en de republikein Pierre-Guillaume Seron uit Philippeville over de katholieke edelman Vilain XIII uit Maastricht tot de Brusselse baron Joseph de le Vielleuze en de advocaat Charles-Mathias Simons uit het Luxemburgse Diekirch. Zowel Maastricht als Diekirch waren op dat moment nog Belgisch grondgebied. Er zat veel jong bloed op de groene stoelen, bijna de helft was onder de veertig en maar een kleine groep had nog deel uitgemaakt van de oude Staten-Generaal. Allen waren op 3 november verkozen door in totaal 46.099 kiesgerechtigden, nauwelijks iets meer dan 1 procent van de bevolking. Want al waren de democratische aspiraties groot, het cijnskiesrecht bleef behouden en gold nog steeds enkel voor wie genoeg gefortuneerd was. Alleen op het platteland werd de cijns verlaagd, want daar moest de katholieke basis uit orangistische invloedsferen geweerd worden. Wie desondanks niet in aanmerking kwam, kon nog steeds rekenen op capacitair kiesrecht. De revolutie was gedragen door burgerlijke intellectuelen, een invloedrijke club die vaak onvoldoende vermogend was. Om deze groep toch niet uit de boot te laten vallen kon een diploma en de bijbehorende bekwaamheid volstaan om kiesrecht te krijgen. Zo veroverden gezagsgetrouwe hogere ambtenaren, notarissen, advocaten, legeroversten en priesters toch nog een zitje in het Nationaal Congres.

Louis De Potter, de populaire revolutionair en lid van het Centraal Comité, kreeg de eer om de openingstoespraak voor zijn rekening te nemen. Meteen na het luide applaus begon het werk als wetgevend orgaan met de aanstelling van de talrijke uitvoerende bureaus. Het applaus had nog luider kunnen zijn. Nogal wat verkozenen waren niet opgedaagd, meestal omdat ze oranjegezind waren. Het Hollandse gevaar was niet onschadelijk gemaakt, in verschillende Vlaamse steden bleef de orangistische aanhang aanzienlijk. De opgetogen sfeer kon al evenmin de onderhuidse tweestrijd verhullen tussen de radicaal democratische revolutionairen en degenen die uit waren op consolidatie van hun nieuwe macht. Drie maanden had het Congres nodig voor een grondwettekst die 139 artikelen bevatte. Op 7 februari 1831 sloot het Nationaal Congres het debat en stemde de Belgische Grondwet. Ze was geschreven in het Frans maar werd officieel ook gedrukt in het Nederlands. Als de 'Staetswet' kreeg ze een vertaling in de Zuid-Nederlandse spelling Des Roches, en opzettelijk niet in de concurrerende Noord-Nederlandse spelling. Het Nationaal Congres stemde een grondwet die verstrekkende vrijheden waarborgde, vooruit liep op haar tijd en het voorbeeld werd voor andere liberale monarchieën in Europa. Een koning op een troon en het erfelijk koningschap mochten dan wat minder modern zijn, het Belgisch systeem sloot met zijn grondwettelijke monarchie elk verlicht despotisme uit. Niettemin bleef alleen de economische toplaag politiek vertegenwoordigd. De democratie van vandaag was nog veraf. Met België was 'een elitaire, burgerlijke staat tot stand gekomen', schrijft historicus en journalist Marc Reynebeau. Daarmee was het doel van de Belgische Revolutie bereikt: de burgerij toegang tot de macht verschaffen.

Het halfrend waarin het Nationaal Congres zetelde is tot op vandaag de vergaderzaal van de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Wie in de centrale trapzaal de groene trap naar rechts opstapt, komt nog steeds in dezelfde ruimte uit. Wie de rode loper naar links kiest, betreedt het halfrend van de Senaat, pas later voltooid in 1849. Naar Brits parlementair voorbeeld werd de Senaat in het rood uitgevoerd, contrasterend met het groen van de Kamer.

De eerste steen van het Paleis der Natie was al in 1779 gelegd door de Oostenrijkers. Het waren ook zij die de definitieve print vastlegden van de centrale Brusselse bestuurswijk. Strak geometrisch bouwden ze een mondaine wijk in classicistische architectuur rond het Warandepark. Het Paleis der Natie werd in een U-vorm ontworpen en pal op de noord-zuidas van het park ingeplant. Het Oostenrijkse bewind vestigde er de Raad van Brabant in. De Fransen gaven er onderdak aan het gerecht, en zelfs een gevangenis. De Nederlanders maakten er ten slotte een politieke arena van en ontwierpen de plenumzaal van de Kamer. Al die tijd is de buitenkant van het gebouw haast onaangeroerd gebleven. De binnenzijde onderging doorlopend wijzigingen, tot tweemaal toe noodgedwongen door grote branden. Bij de brand van 1883, veroorzaakt door de verwarming op gas, vielen twee doden. Een groot deel van het interieur en de bibliotheek gingen verloren. Staatsarchitect Hendrik Beyaert knapte het paleis helemaal op en respecteerde zoveel mogelijk de traditie.

Het Paleis der Natie is bijna tweehonderd jaar na het Nationaal Congres nog steeds het brandpunt van de Belgische politiek. Met zijn portrettengalerijen, marmeren en bronzen borstbeelden, vorstenstandbeelden, salons, vergaderzalen en kantoren barst het paleis van de grote staatsgeschiedenis. En ook van de sterke verhalen. Zoals dat ene uit 1830, toen de voortvarende Alexandre Gendebien ermee dreigde Louis De Potter tussen de Ionische paleiszuilen van het balkon te gooien, als hij ook maar een klein beetje het lef zou hebben om de republiek uit te roepen.

Leesexemplaar